

УДК 37.013.42

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

© Василенко Г.В.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Інформація про автора:

Василенко Ганна Вікторівна: ORCID: 1111-1111-1505-111A; ann_vas@ukr.net; кандидат педагогічних наук; доцент кафедри соціальної педагогіки: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди; вул. Артема, 29, м. Харків, 61002, Україна.

Порівняльний аналіз понять соціально-педагогічна профілактика, превентивне виховання дозволив уточнити поняття «соціально-педагогічна профілактика правопорушень студентів». Розгляд соціально-педагогічної профілактики правопорушень на соціоєдальному, середовищному та індивідуальному рівнях дозволив визначити її особливості, форми, методи в умовах вищого навчального закладу.

Ключові слова: профілактика, соціально-педагогічна профілактика, превентивне виховання, правопорушення, студенти, середовище, особистість.

Василенко А.В. «Особенности социально-педагогической профилактики правонарушений молодежи в высших учебных заведений».

Сравнительный анализ понятий социально-педагогическая профилактики, превентивного воспитания позволили уточнить понятие «социально-педагогическая профилактика правонарушений студентов». Рассмотрение социально-педагогической профилактики правонарушений на социоэдальном уровне, уровне микросреды и индивидуальном уровне, позволил определить её особенностей, формы, методы в условиях высшего учебного заведения.

Ключевые слова: профилактика, социально-педагогическая профилактика, превентивное воспитание, правонарушение, студенты, среда, личность.

G. Vasilenko «Features of Social and Educational Crime Prevention of Students in Higher Education Institutions».

Comparative analysis of the socio-educational prevention, preventive education has allowed to clarify the notion of 'pedagogical crime prevention students'. The author considered the social and educational crime prevention levels, The environmental and individual levels allowed us to determine its characteristics, forms, methods in terms of higher education institution.

Keywords: prevention, social-pedagogical prevention, prevent education, crime, students, environment, individual.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Зміни, що сьогодні відбуваються в країні, впливають на традиції суспільних пріоритетів і сталих ціннісних орієнтацій. Це призводить до зміни морально-психологічного стану людини, негативного її ставлення до соціальних норм та створює умови для правопорушень.

У Концепції Комплексної програми профілактики правопорушень (2006 р.) зазначається, що система профілактичних заходів, спрямованих на усунення причин та умов, за наявності яких може бути вчинено правопорушення, є основою для поліпшення становища молоді, її фізичного, інтелектуального й духовного розвитку в суспільстві. Це значною мірою потребує соціально-педагогічних заходів щодо попередження правопорушень серед молоді, особливо студентської, в якій відбувається період соціального, професійного самовизначення, формуються духовно-моральні цінності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний рівень дослідження проблеми представлено в дисертаційних роботах у різних аспектах: профілактика правопорушень серед дітей та підлітків (В. Оржеховська); профілактика девіантної поведінки старшокласників у діяльності учнівського самоврядування (В. Кириченко); профілактика вживання молоддю психоактивних речовин (І. Топчій); профілактика асоціальної поведінки неповнолітніх (Б. Андрієвський, Н. Максимова, О. Панченко, Є. Пстухов, В. Татенко); профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі (О. Вакуленко, І. Козубовська, О. Пилипенко). Аналіз наукових джерел із проблем соціально-педагогічної профілактики дозволяє констатувати, що проблема є актуальною й активно досліджується, але залишається поза увагою узагальнення особливостей соціально-педагогічної профілактики правопорушень студентської молоді у вищих навчальних закладах. Разом із тим, необхідність підвищення дієвості профілактичних заходів щодо формування здатності в студентів – майбутніх фахівців – використовувати набуті правові знання в практичній діяльності вимагають розгляду особливостей профілактики на індивідуальному, середовищному, соціальному рівнях.

Формулювання мети статті та завдань. Метою статті є обґрунтування особливостей соціально-педагогічної профілактики правопорушень студентської молоді у вищих навчальних закладах

Виклад основного матеріалу статті. Профілактика – один із видів соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на попередження аморальної, протиправної, асоціальної поведінки дітей та молоді, виявлення будь-якого негативного впливу на життя та здоров'я молоді, запобігання такому впливу. Зазначимо, що в педагогічній літературі часто вживають як синоніми поняття «соціально-педагогічна профілактика» і «превентивне виховання», терміни «профілактика» та «превенція». Так, превентивне виховання розглядається як синонім превенції – попередження, застереження, і визначається як здійснення комплексу профілактичних заходів із метою попередження негативних явищ, правопорушень у молодіжному середовищі та зменшення шкоди від негативних факторів [4].

Суть, завдання превентивного виховання розглядаються в роботах В. Оржеховської, І. Зайнишевої [5] як допомога превентивного характеру (попередження прогнозованої несприятливої ситуації); превентивні заходи, спрямовані на позбавлення прав і обмеження свободи при загрозі рецидиву та формування здорового способу життя; широкий спектр погоджених соціально-виховних теорій і практик із метою підвищення ефективності інтелектуального, емоційного, психічного і фізичного розвитку молоді в попередженні асоціальної поведінки і шкідливих звичок, пов'язаних із вживанням наркотиків, токсичних речовин, алкоголю та наслідку їх впливу на здоров'я.

Поняття «соціальна профілактика» розглядається в такому контексті: як система медичних, соціальних і інших заходів, спрямованих на відвертання розвитку соціальних проблем або захворювань («Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи»); виявлення негативних явищ у суспільстві, психічних, фізичних і соціальних відхилень у поведінці молоді й попередження їх організацією різних заходів (Словник теорії виховання); вид соціальної допомоги у створенні умов сім'ям для самостійного забезпечення свого добробуту та усунення причин і умов, які прямо або побічно негативно впливають на вчинки і дії людей (М. Фірсов, Е. Студьонова) [6]; комплекс економічних, політичних, правових, психолого-педагогічних заходів, спрямованих на попередження, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі (А. Капська, О. Безпалько, Р. Вайнола) [1]; попередження можливих фізичних, психічних, соціокультурних відхилень особи або людей групи ризику, а також збереження, підтримка і захист поведінки, що відповідає законам і нормам суспільства, допомога людині в досягненні поставленої мети і розкриття внутрішнього потенціалу до нормального життя (В. Курбатов).

Як бачимо, поняття «соціальна профілактика» і «превентивне виховання» містять загальні риси і відмінності. Спільним у цих визначеннях є такі ознаки: спрямованість на розвиток дітей та молоді, комплекс мультидисциплінарних заходів, що включають

педагогічну (виховну) діяльність із дітьми та молоддю, з метою створення позитивних умов як альтернативи негативу; попередження негативних явищ та формування позитивної свідомості, поведінки різними формами і методами.

Розглянемо особливості цих понять. Об'єктами превентивного виховання є лише діти і молодь (зокрема студентська), життєдіяльність яких проходить у навчально-виховних установах, школах, клубах, секціях. Зміст превентивного виховання спрямований на вирішення педагогічними методами проблеми молоді в навчально-виховному середовищі, сім'ї, поза межами навчальних установ. Воно не охоплює таку категорію молоді, як безпритульні, діти вулиці: в цьому випадку йдеться про формування, а не виховання особистості, що вимагає постійного спілкування та діяльності [4].

Соціально-педагогічна профілактика розглядається як складова системи захисту особистості, що включає загальноосвітній і правовий компоненти; об'єктами соціальної профілактики можуть бути різні вікові групи, верстви населення; виявлення негативних явищ у суспільстві є складовою попередження та усунення негативних факторів асоціальної поведінки [3]. Соціально-педагогічна профілактика вирішує комплексну проблему, яка має і педагогічний аспект. Тобто поняття «соціально-педагогічна профілактика» ширше за поняття «превентивне виховання», оскільки включає його в себе, але не зводиться до нього, адже являє собою комплекс соціальних, педагогічних, психологічних, правових заходів, що вимагають іншої організації.

Теоретичний аналіз наукової парадигми дає підставу для уточнення поняття «соціально-педагогічна профілактика правопорушень студентів» як науково обґрунтованих і своєчасно-цілеспрямованих дій на попередження можливих правопорушень; збереження, підтримку і захист поведінки, що відповідає законам і нормам суспільства; створення умов навчально-виховного середовища вищого навчального закладу в досягненні поставленої соціально значущої мети; розкриття внутрішнього потенціалу до соціально активної життєвої позиції.

Здійснення соціально-педагогічної профілактики правопорушень студентів потребує розгляду завдань профілактики на таких трьох рівнях: соціетальний (вирішення соціально-економічних, культурних, освітніх проблем студентства; формування соціальної зрілості, громадської активності, фахової компетентності); середовищний (створення умов соціально-виховного впливу навчально-виховного середовища; оздоровлення мікросередовища життєдіяльності студентів); індивідуальний (індивідуально-виховна робота, спрямована на попередження правопорушень; виявлення умов асоціальної поведінки студента; опора на власні сили в розв'язанні проблем).

Аналіз наукової літератури та педагогічної практики дозволив узагальнити напрями, форми, методи соціально-педагогічної профілактики правопорушень студентів на кожному рівні. Соціально-педагогічна профілактика правопорушень студентів на соціетальному рівні відповідає соціально-культурологічній ситуації в суспільстві відносно прав, обов'язків та життєво-соціальних умов. Зазначимо, що проблема ранньої профілактики правопорушень на соціетальному рівні потребує розробки нормативно-правової бази, програм, що забезпечують позитивну, соціально активну позицію студентів у навчанні, громадянську позицію в життєдіяльності на основі засвоєння особистістю суспільно-правових цінностей (правова інтеріоризація). Що забезпечує позитивний вплив на соціальне середовище шляхом реалізації засвоєних соціально-правових поглядів, цінностей (правова екстеріоризація).

Другий рівень соціально-педагогічної профілактики – середовищний - характеризується як створення освітньо-правового інтерактивного середовища (соціуму) вищого навчального закладу, яке цілеспрямовано впливає на свідомість і поведінку особистості підлітка та сприяє формуванню соціально-правової поведінки. Цей рівень є соціально-педагогічною основою формування правової культури студентів.

На середовищному рівні особливу увагу приділено таким заходам: посиленню соціально-педагогічної профілактичної діяльності студентської групи, студентського самоврядуванням (створення умов для активної інтелектуальної, професійної, фізичної

та інших видів діяльності; створення виховного середовища); координація впливів внутрішнього та зовнішнього середовища вищого навчального закладу (відкриття гуртків, спортивних комплексів; партнерська взаємодія з громадськими організаціями, соціальними службами). Зазначимо, що на середовищному рівні соціально-педагогічна профілактика правопорушень студентів спрямована не тільки на норми взаємодії у оточуючому середовищі, але й на норми професійної поведінки, основне призначення яких полягає в регуляції взаємин, подоланні складних суперечностей, конфліктів у галузі професійної діяльності [2]. У сфері професійної поведінки правові норми здобувають риси особливої цінності й обов'язковості. Правові норми поведінки у професійній діяльності пов'язані з індивідуальним стилем засвоєння і присвоєння студентом цих правових норм, що характеризує індивідуальний рівень соціально-педагогічної профілактики правопорушень студентів.

Сутність соціально-педагогічної профілактики правопорушень студентів на індивідуальному рівні спрямована на формування правових установок, ціннісно-правових орієнтацій, засвоєння соціально-правового досвіду, оволодіння правовою культурою суспільства, включення особистості в систему правовідносин. Цей рівень потребує інтерактивної організації соціально-педагогічного супроводу в межах навчально-виховного процесу вищого навчального закладу шляхом використання профілактичних технологій, що є засобами формування дієвих правових знань у виховній роботі, на правових курсах та при вивченні фахових дисциплін. Супровід спрямовано на здійснення соціальної опіки, допомоги та патронажу студентської молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження та підвищення їхнього соціального статусу.

Окреслений індивідуальний рівень є соціально-педагогічною основою реалізації взаємодії студента, мікросередовища, середовища вищого навчального закладу щодо попередження правопорушень як педагогічної системи відкритого типу, що прогнозує підвищення дієвості правової поведінки студентів, формування здатності в майбутніх фахівців використовувати набуті правові знання в професійній діяльності.

Взаємозв'язок визначених рівнів соціально-педагогічної профілактики правопорушень студентів у вищому навчальному закладі реалізується згідно із середовищним підходом, що забезпечує її системність.

Висновки. Таким чином, розгляд соціально-педагогічної профілактики правопорушень студентів як науково обґрунтованих цілеспрямованих дій на запобігання правопорушень, збереження й підтримку соціально позитивної поведінки студентів, розкриття їхнього внутрішнього потенціалу, дозволив уточнити завдання, форми, методи соціально-педагогічної профілактики та виявити особливості її організації на трьох рівнях: соціальному (розробка системи правової освіти; забезпечення взаємозв'язку конституційних прав і обов'язків студентів за навчання та подальшу діяльність за фахом із метою запобігання, обмеження, локалізації соціальних причин правопорушення); середовищного (координація впливів внутрішнього та зовнішнього середовища вищого навчального закладу з метою формування соціально активної особистості); індивідуального (інтеграція соціально-виховних зусиль мікросередовища та середовища вищого навчального закладу з урахуванням індивідуальних особливостей та опори на потенційні можливості студента з метою формування соціально-правової обізнаності й усвідомлення правової поведінки).

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми соціально-педагогічної профілактики правопорушень у навчально-виховному середовищі вищого навчального закладу. Перспективним є дослідження питань впливу студентського самоврядування на забезпечення системи профілактики правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: підручник / О. В. Безпалько. – Київ: Центр навч. літ., 2003. – 134 с.

2. Васильева М. П. Норми професійної поведінки соціального педагога з позиції педагогічної деонтології / М. П. Васильева // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2012. – Вип. 36. – С. 183–189.

3. Кириченко В. І. Профілактика девіантної поведінки старшокласників у діяльності учнівського самоврядування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук за спец. 13.00.07 – теорія і методика виховання / В. І.Кравченко. – Київ, 2012. – 22 с.

4. Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка: навч. посіб. / С. С. Пальчевський. – Київ: Кондор, 2005. – С. 442–453.

5. Твій вибір – відповідальна поведінка: [навч.-метод. посіб.] / В. Оржеховська, Т. Федорченко, Л. Габора. – Київ: Інтерпринт, 2005. – С. 38–65.

6. Фирсов М. В. Теория социальной работы: учеб. пособие для студ. высших учеб. заведений / М. В. Фирсов, Е. Г. Студенова. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 432 с.

References

1. Bezpalko, OV 2003, *Sotsialna pedahohika v skhemakh i tablytsiakh*, Tsentr navchalnoyi literatury, Kyiv.

2. Vasylyeva, MP 2012, ‘Normy profesiinoi povedinky sotsialnoho pedahoha z pozytsii pedahohichnoi deontolohii’, *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, no. 36, pp.183-189.

3. Kirichenko, VI 2012, *Profilaktyka deviantnoyi povedinky starshoklasnykiv u diyalnosti uchnivskoho samovryaduvannya*, Kand. ped. n. abstract, Kyiv.

4. Palchevskii, SS 2005, *Sotsialna pedahohika*, Kondor, Kyiv, pp, 442-453.

5. Orzhekhovska, V, Fedorchenko, T & Habora, L 2005, *Tvyy vybir – vidpovidalna povedinka*, Interprint, Kyiv, pp. 38-65.

6. Firsov, MV & Studenova, EG 2001, *Teoriya sotsialnoy roboty* [The theory of social job], VLADOS, Moskva.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2014р.